

Miljenko Pandžić

Arhiv Hrvatske, Zagreb, Marulićev trg 21.

ARHIVSKI RADOVI BERNARDA STULLIJA

UDK 930.251 : 92 STULLI

Pregledni članak

Bernard Stulli je od samoga početka svoga rada u arhivskoj službi razrađivao pitanje organizacije arhivske službe i postava njenih osnovnih zadataka, sve tamo od 1956. kada je izabran za prvog predsjednika Arhivskog savjeta Hrvatske. Svojim arhivističkim radom, obradom svih važnijih područja arhivske teorije i prakse Bernard Stulli je dao dragocjen doprinos našoj domaćoj arhivskoj literaturi, štoviše — on je izrađivao temelje suvremene hrvatske odnosno jugoslavenske arhivistike općenito.

Možemo odmah na početku konstatirati da govoriti o arhivskim radovima i o arhivskoj djelatnosti B. Stullija uopće, znači započeti jednu tako široku temu iz naše kulture, sadašnjice i nedavne prošlosti arhivske službe u našoj zemlji da bi ona sama za svoju svestraniju obradu svakako zavrijedila jedno cijelo znanstveno i stručno arhivsko savjetovanje. To bismo doista i mogli učiniti na jednom od naših godišnjih savjetovanja, odnosno, u najmanju ruku dru. Stulliju morali bismo posvetiti nekoliko osnovnih znanstvenih i stručnih radova.

Ovdje treba spomenuti i to da se sada u Arhivu Hrvatske nalazi bogata rukopisna ostavština B. Stullija, među ostalim i dobrotom njegove supruge Maje Bošković-Stulli.

Uz dopunjenu bibliografiju tiskanih radova B. Stullija koja se sada dovršava možemo reći da su pripremljeni izvori i glavna literatura za obradu njegovih djela posebno u arhivskoj djelatnosti.

Zaustavit ćemo se tek na nekoliko osnovnih smjerova temeljnih zadataka koje je B. Stulli sebi zacrtao u svojoj arhivskoj djelatnosti a koje je kasnije u svome izuzetno aktivnom nastojanju i radu provodio u život od sredine pedesetih godina, pa do zadnjih godina svoga života.

Prvo i temeljno pitanje koje je B. Stulli od samog početka svoga rada u arhivskoj službi razrađivao, pitanje je organizacije arhivske služ-

be i postava osnovnih zadataka te važne službe sve tamo od 1956., kada je na konstituirajućoj sjednici Arhivskog savjeta NR Hrvatske izabran za njegova prvog predsjednika. Tijekom cijeloga svoga daljnjeg radnog vijeka sudjelovao je u njegovom radu i usmjeravao ga, osobito poticanjem i donošenjem provedbenih propisa, temeljem Zakona.¹

Jedan od njegovih prvih programatskih radova objavljen je 1958. godine u prvom svesku novouređenog i obnovljenog Arhivskog vjesnika, pod naslovom »Iz dosadašnjeg rada Arhivskog savjeta NR Hrvatske«, s posebnim prilogom: »Neke načelne primjedbe na godišnje programe rada arhivskih ustanova NR Hrvatske za godinu 1957«.² Ta dva manja priloga, na nepunih 9 stranica teksta, ističu se svojim sadržajnim postavkama i obuhvaćaju u preglednom spektru najvažnija pitanja arhivske djelatnosti, praktično prvi put u našoj domaćoj literaturi, od onih osnovnih tehničkih pitanja zaštite na radu »ogrtače i kombinezone«, »bojler i tuš« pa sve do poslova nadzora ... nad arhivskom građom koja se nalazi van arhiva, te »naučnog rada na arhivistici i drugim pomoćnim naukama« i »pripreme« ... »arhivske građe za publiciranje«, da spomenem samo neke naslove i neke segmente stručnog i znanstvenog rada u arhivima kojih se Stulli ovdje dotiče.

Tim prvim tekstovima, zajedno s tematskim uvodom, Stulli je jedan od pokretača toga obnovljenog arhivskog glasila, te isto tako programskim referatom »O kulturno-prosvjetnoj djelatnosti arhivskih ustanova objavljenim u časopisu Arhivista 1959. g.«³ Ma kako ti tekstovi bili sažeti i fragmentarni u odnosu na njegov daljni rad u arhivskoj službi, ipak nedvojbeno pokazuju zrelog i savjesnog organizatora znanstvene i stručne djelatnosti, upravo arhivske djelatnosti koja je bila u nas u ono vrijeme, a djelomično je još i danas, periferna pa i zanemarena.

Već u tim svojim »ranim« arhivskim radovima B. Stulli pokazuje svoj karakteristični smisao i za male detalje, ali isto tako i za globalne, pregledne i perspektivne programe. U nizu takvih arhivskih radova programskog, a ujedno i radno-izvještajnog karaktera — nakon punih dvadeset godina izlazi temeljni, u našoj domaćoj arhivističkoj literaturi ponovo novi doprinos, pod naslovom: »Osnove programa za izgradnju nove zgrade Arhiva Hrvatske u Zagrebu«.⁴ Uz pregled najnovije svjetske arhivističke literature »o problematici novih arhivskih zgrada«^{4a} istom je pri-

¹ B. Stulli, Iz dosadašnjeg rada Arhivskog savjeta NR Hrvatske, Arhivski vjesnik I, Zagreb, 1958, str. 580 i dalje.

² Isto, str. 580—584 i 584—588.

³ Ovaj referat bio je iznesen na »Vanrednoj skupštini Saveza društava arhivskih radnika Jugoslavije« u Zagrebu, u prosincu 1959. Arhivist 3—4, Beograd 1959. str. 7 i dalje, a tekst referata str. 15—30.

⁴ Arhivski vjesnik XIX—XX, Zagreb 1976—1977, str. 249—271.

^{4a} Isto, str. 258.

likom tiskan i posebni prilog »Za novu zgradu Arhiva Hrvatske u Zagrebu«.⁵

Od drugih značajnijih tema mnoštva Stullijevih radova s arhivskom problematikom, osobito valja istaknuti one iz arhivske zakonodavne djelatnosti (o tome vidi u posebnom prilogu M. Rastića u ovom svesku Arhivskog vjesnika) i to u prvom redu sam rad na tekstu i redakciji arhivskog Zakona u Republici od 1963. do 1978. godine, te radove: »Osnovni principi novog arhivskog zakonodavstva u SR Hrvatskoj«⁶ i »Arhivska građa u novom arhivskom zakonodavstvu SR Hrvatske«.⁷ Uz osnovne pojmove značenja i sadržaja izraza »arhivska građa« i »arhivska građa u nastajanju (registraturna građa)« u tim je radovima obrađivao i pitanja razgraničenja arhivske građe s jedne strane, te »bibliotečne i muzejske građe« i »materijala« s druge strane, uz usporedbu osnovnog sadržaja koji je obuhvaćen pojmom »arhivska građa« u drugim zemljama, primjerice u Italiji i DR Njemačkoj. Obradeno je dakle »... temeljno pitanje... konkretizacije glavnog objekta arhivskog zakonodavstva...«.⁸

Među primarnim zadacima arhivske službe uopće, ističu se zadaci i poslovi valorizacije i kategorizacije arhivske građe. Riječ je o problemima sudbonosne važnosti i za sadašnju i još više za buduću historiografiju, za povijesne znanosti u cjelini — to su pitanja, koja će se arhivska dokumentarna građa sustavno čuvati i obrađivati i u arhivu i od strane korisnika, istraživača najrazličitijih profila. I na ovome području arhivske teorije i prakse B. Stulli je dao jedan temeljan rad u našoj domaćoj literaturi: »O valorizaciji i kategorizaciji arhivske građe«.⁹

Uz ostala pitanja s tog područja u ovoj studiji B. Stulli, obrađuje posebno tri osnovne, međunarodno priznate UNESCO-ove kategorije — KATEGORIJE A, B, C, a prema radovima Savjetovanja konzervatora u Zagrebu 1968, te 1970., iznosi valorizaciju i posebno kategorizaciju svih vrsta spomenika kulture u kulturno-historijskim muzejima i galerijama, dakle za muzejsko-galerijsku građu. Ta se kategorizacija kreće od 0 do 5, dakle od građe svjetske vrijednosti do građe ambijentalnog karaktera. Nakon toga Stulli posebno razrađuje pitanje valorizacije arhivske građe kao prvorazrednog spomenika kulture. Najprije obrađuje »pretpostavke za rad na valorizaciji i kategorizaciji arhivske građe«. Nakon toga iznosi osnovne kriterije vrednovanja arhivske građe na temelju »stečenih iskustva u zemlji i svijetu«, uz moguća predviđenja budućeg vrednovanja:

a) tvorac arhivske građe

⁵ Isto, str. 356—363.

⁶ Arhivski vjesnik VII—VIII, Zagreb, 1964—1965, str. 341—372.

⁷ Vjesnik Historijskog arhiva u Rijeci i Pazinu X, Rijeka 1964—1965, str. 293—322.

⁸ Isto, str. 300.

⁹ Arhivski vjesnik XIII, Zagreb 1970, str. 463—487.

- b) vrijeme i mjesto njezina postanka
- c) stupanj sačuvanosti i sadržajna fizionomija
- d) unikatnost i autentičnost
- e) reprezentativnost
- f) posebne vrijednosti »umjetničke, jezične« od posebne vrijednosti »za povijest hrvatskog jezika kao i ... za povijest glagoljizma« i druge.¹⁰

Na kraju te temeljne studije Stulli iscrpno razrađuje, uz »načelne napomene...«, specifične arhivske vrijednosti kategorije u pet stupnjeva (od 0 do 4) dakle od »... građe najvećeg nacionalnog, pa time i šireg značenja« sve do građe male i sporednije vrijednosti.¹¹

Potrebno je istaknuti i druge važne Stullijeve arhivske radove, u prvom redu s područja povijesti arhiva te šire povijesti zaštite i korištenja arhivske građe u nas, od srednjeg vijeka pa do današnjih dana.

Da spomenemo najvažnije radove s toga područja:

»O pravnom režimu korištenja arhivske građe«,¹² zatim prilog povezan s njegovim trajnim interesom za povijest Dubrovnika: »Dva pokušaja inventarizacije Dubrovačkog arhiva početkom 19. stoljeća«,¹³ te jedan od kasnijih važnih radova: »Pregled povijesnog razvitka zaštite arhivalija na područjima historijskog arhiva u Rijeci i Pazinu«.¹⁴

U ovoj grupi arhivističkih radova, nekoliko riječi valja posvetiti i važnoj, na žalost nedovršenoj radnji, o pravnom korištenju arhivske građe. Tu su obrađeni ne samo takvi propisi o korištenju u užem smislu već i uopće rad starih, srednjovjekovnih notarskih, gradskih, općinskih i drugih kancelarija od Istre i Krka preko dalmatinskih gradova i Dubrovnika pa sve do Budve. Obuhvaćene su latinske, ali i glagoljaške notarske i druge kancelarije. U posebnim poglavljima obrađeno je korištenje arhivske građe u službene svrhe, zatim korištenje arhivske građe u privatne svrhe, što je sve popraćeno usporednim pregledom odobrenja u srednjovjekovnim talijanskim gradovima i komunama, te u nekim evropskim državama. U trećem poglavlju obrađeno je i korištenje građe kao »historijskog izvora« bez obzira na to koliko se smatra da je takav vid korištenja bio izuzetno rijedak. »Dinastički i državni interesi«¹⁵ bili su često onaj okvir u kojem su nastajala djela ljetopisca, kroničara i prvih historiografa, ali su svi oni nesumnjivo i te kako koristili tu istu sačuvanu arhivsku građu, čije je korištenje inače zahtijevalo najviša odobrenja, često i samog vladara, a općenito gledajući u

¹⁰ Isto, str. 477—480.

¹¹ Isto, str. 483.

¹² Arhivski vjesnik IX, Zagreb 1966, str. 137—237.

¹³ Arhivski vjesnik, Zagreb, 1968—1969, XI—XII, str. 203—260.

¹⁴ Vjesnik Historijskog arhiva u Rijeci i Pazinu XXIII, Pazin—Rijeka 1980, str. 11—14. Ovdje se obrađuje zaštita arhivske građe u širokom povijesnom rasponu od prvih statuta Poreča i Dvigrada u 14. st. do analize stanja u početku 20. stoljeća.

¹⁵ Arhivski vjesnik IX, n. dj., str. 221.

mnogim državama pa i u manjim gradovima, komunama, bilo je strogo ograničeno. Opširniji izvodi iz izvora i postojeće literature B. Stullija je u tim svojim radovima još jednom obradio, može se reći pionirskim zahvatom, malo istraženo i malo poznato područje naših najstarijih kancelarija i arhiva, te nam je time otvorio pogled, do sada nepoznat u naš, koliko se može reći »arhivski« srednji vijek.

Značajan je, među ostalim, i doprinos B. Stullija u arhivskim natuknicama za Enciklopediju Jugoslavije pa je tako primjerice, za I. izdanje Enciklopedije Jugoslavije obradio opširnu jedinicu »Arhivi SR Hrvatske« u kojoj su sažeto obrađeni svi regionalni pa i neki drugi važniji arhivi u Hrvatskoj.¹⁶ Za isti svezak EJ obradio je i opću natuknicu »Strani arhivi«¹⁷ sve u okviru velike natuknice »Arhivi« a, dijelom (zajedno s J. Nagyom) i posebnu natuknicu »Bečki arhivi«,¹⁸ unutar šire natuknice »Austrijski arhivi«. I ove natuknice ističu se Stullijevim svestranim poznavanjem arhivske građe susjednih zemalja, kao bitnog izvora za povijest Hrvatske.

U Enciklopediji Jugoslavije obradio je također i kratku natuknicu »Arhivski vjesnik«.¹⁹

S područja zaštite spomenika kulture, posebno dakako arhivske građe i to u ratnim uvjetima, važan je rad: »Zaštita kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba«.²⁰

Spomenimo i prikaz teksta Zakona o kinematografiji, koji nas vodi u sasvim novu problematiku zaštite kinotečne i filmske građe.²¹ Pod nazivom »Kinoteka Hrvatske« osnovan je posebni odjel u sastavu Arhiva Hrvatske, a B. Stullij imao je također temeljnu ulogu u koncepciji njegova osnivanja.

Poznat je i Stullijev dragocjeni doprinos radu oko izvršenja Sporazuma s Austrijom iz 1923. godine o vraćanju kulturnih dobara — pa je s tim u vezi načelno obradio i važna pitanja arhivske građe u međunarodnim uvjetima nasljeđivanja arhivske građe. Riječ je o radu u kojem ta pitanja obrađuje u vezi s djelovanjem UNESCO-a:

»Arhivska baština u novoj akciji UNESCO-a«.²²

Obrazovanje i školovanje stručnih arhivskih radnika još je jedno od nezaobilaznih područja u kojem treba spomenuti doprinos B. Stullija. Radi se o izdavanju i redakciji »Priručnika iz arhivistike«, iz 1977. godine²³ u kojem je Stullij dao svoje priloge o arhivima općenito, te poseb-

¹⁶ Enciklopedija Jugoslavije izdanje II, Zagreb 1980, str. 264—268.

¹⁷ Isto, str. 276—277.

¹⁸ Isto, str. 278—280.

¹⁹ Isto, str. 294.

²⁰ Arhivski vjesnik XVII—XVIII, Zagreb 1974—1975, str. 315—395.

²¹ Arhivski vjesnik XIX—XX n. dj., str. 355—356.

²² Izdanje Historijskog arhiva u Splitu, Split 1977.

²³ Priručnik iz arhivistike, Zagreb, 1977.

no o kulturnoprosvjetnoj djelatnosti arhiva. Kao predsjednik Komisije za polaganje stručnih arhivističkih ispita, B. Stulli se brinuo i za izdavanje drugih udžbenika, za polaganje ispita iz arhivističke struke.

Možemo s pravom zaključiti: svojim arhivističkim radovima, obradom svih važnijih područja arhivske teorije i prakse, Bernard Stulli nije samo dao dragocjen doprinos našoj domaćoj arhivskoj literaturi — on je zaista izgrađivao temelje suvremene domaće arhivistike.

SUMMARY

ARCHIVE WORKS OF BERNARD STULLI

From the very start of his office, B. Stulli dealt with the question of organisation of the archive service and its basic duties.

This dates from 1956 when he was elected as first president of the Croatian Archive Council. With the archivistic work, dealing with the most important parts of archive theory and practice B. Stulli has given a significant contribution to our archivistic literature—even more— he has actually put down the foundations of contemporary Croatian and Yugoslav archivistics.

²⁴ Isto, str. 14—22 (poglavlje »Arhivi«) i str. 259—268 (poglavlje »Kulturno-prosvjetna djelatnost arhiva«).